

ТЕКСТЪТ *ЛЕВСКИ* – ПРОЧИТИ В СВОЙ И ЧУЖД КОНТЕКСТ. ЗА ЕДНО СЪПРЕЖИВЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО КУЛТУРНО ПРОСТРАНСТВО

Гергина Кръстева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

На 18 юли, през вече отминалата 2013 г., студенти българисти от университети във Виена, Страсбург, Фрайбург, Познан, Пловдив и София се срещнаха за първи път в град Карлово. Балканският градец – родно място на Апостола на българската свобода Васил Левски, за ден се превърна в столица на уникално по рода си събитие. Там беше проведен Международният студентски семинар „Текстът „Левски“ – прочити в свой и чужд контекст“. Концепцията на научния форум и инициативата за неговото провеждане принадлежат на проф. д.ф.н. Любка Липчева-Пранджева – преподавател по българска литература в ПУ „Паисий Хилендарски“, а понастоящем лектор по български език и култура във Виенския университет, Институт по славистика. Съорганизатори на събитието бяха Националният исторически музей „Васил Левски“, Филологическият факултет на Пловдивския университет и Историческият факултет на Софийския университет. Няколко месеца след провеждането на семинара вече е факт и сборникът „Текстът „Левски“ – прочити в свой и в чужд контекст“ (София, изд. „Прима Принт“, 2014), който, благодарение на съставителските и редакторски усилия на проф. д.ф.н. Любка Липчева-Пранджева, доц. д-р Елена Гетова и Дора Чаушева – директор на музей „Васил Левски“ в гр. Карлово, събира текстовете на докладите, прозвучали на младежкия форум.

Очаквано сериозни са предизвикателствата, в условията на които протича осъществяването на този научен проект. Настоящият сборник дава ясна видимост както на същината им, така и на интригуващото справяне с тях. Младите хора с нескрито любопитство и завидна научна амбиция са се изправили пред респектиращия, сложно конструиран комплекс от текстове, изграден и активно изграждащ се и в настоящето около личността и делото на Васил Левски. Работната програма на проекта, както уточнява в предговора към сборника проф. Липчева, обхваща „три основни кръга от аналizationsни задачи: *проучване на процесите, довели до моделиране на текстовостта; социокултурна функционалност (прагматика) на текста Левски; преводачески трансфер*“. С тези изследователски посо-

ки и в контекста на вече осъществената диалогичност се представя и сборникът „Текстът „Левски“ – прочити в свой и чужд контекст“. Той стартира с текстове, съсредоточени върху класическата творба на Христо Ботев „Обесването на Васил Левски“ и по-конкретно – върху проблематизирането на възможността за пълноценен чуждоезиков превод на едно от най-мощните художествени внушения, като в същото време се отчита и функционалната наличност на редица подобни текстове, изграждащи мита Левски в националната ни култура. „В крайна сметка чрез превода би трябвало да се пренесе не просто езикът, а самата историческа памет, историческият опит, съхранен в текста. Подобна задача е сериозно предизвикателство“, зряло констатира Жасмин Дегенхарт (Виенски университет, Институт по славистика) в текста си *„Митът – преведен и „пренесен“. Анализ на три превода на немски език на стихотворението „Обесването на Васил Левски“*. И работейки с три превода на Ботевото стихотворение, от които един от 30-те години на XX век и два от втората половина на XX век, Дегенхарт е категорична, че нито един от тях не успява да осъществи пренос на мита, защото: „Те успяват да покажат героичната фигура на убития Васил Левски, постигат патетичната тема на произведението. Но не постигат неговото въздействие, защото не са пренесени нито трагизмът на преживяванията, нито силата на библейските асоциации. Това не означава, че стихотворението е непреводимо, а че се нуждаем от нов съвременен превод. Нуждаем се от преводач, който ще познава сложността на фигурата на Левски“. Подобни наблюдения са мотивирали и Тифани Марек (Страсбургски университет, Департамент за славистични изследвания), наред с изследователските наблюдения върху преводи на Ботевия текст на френски език в издания от периода 1984 – 2011 г., да направи и свой авторски превод, който според личната ѝ преценка е „директен и буквален“ и има за цел да се покажат „трудностите при превода, как се пораждат и как да се избегнат или адаптират“. Преводът на 19-годишната студентка от Страсбург, прочетен от самата нея, прозвуча за първи път в музея „Васил Левски“ в Карлово и емоцията от неговото представяне пред аудитория е доразказана в интригуващите коментари, с които Тифани Марек – вече и като автор в сборника – аргументира голяма част от езиковите версии на своя преводачески избор.

Друг корпус от текстове, обвързани от сходна тематика, се конструира с участието на Ангел Златков (Софийски университет, Исторически факултет), Марта Гаенцка (Университет „Адам Мицкевич“, Полша) и Делян Русев (Софийски университет, Исторически факултет). В контекста на историческите (и не само) аналогии младите изследователи търсят своеобразни подобия на българската личност Васил Левски в историята на Балканите и Европа. Така например Ангел Златков открива необходимите условия за продуктивна съпоставка между живота и делото на Левски и гръцкия национален герой от края на XVIII век Ригас Велестинлис. Усилията на Марта Гаенцка и Делян Русев пък обвързват фигурата на българския национален герой с полския

маршал и политик, преживял и бурните първи десетилетия на XX век, Йозеф Пилсудски. Аргументите, конструиращи тъкмо тези две исторически личности именно като национални герои, и Гаенцка, и Русев търсят в един прецизно огледан и коментиран исторически контекст, довел до събитията от 1878 г. у нас и на 1918 г. в Полша.

Трета изследователска зона в сборника се формулира около проблема за литературните трансформации на мита *Левски* в епохата на тоталитарното време в Източна Европа, и по-конкретно – в България и в ГДР, в текстовете на Надежда Спасова (Пловдивски университет, Филологически факултет), Мария Панова (Пловдивски университет, Филологически факултет) и Натали Занднер (Виенски университет, Институт по славистика). И трите изследователки проследяват трансформациите на вече съградения мит в условията на социалистическа нормативност, като особено любопитен е погледът на Занднер, която, по повод на романа на Алфред Ото Шведе „Апостол на свободата“, предлага интригуващи съпоставки между литературните рефлексии в социалистическото време на България и ГДР.

Според преценката на редакторите на сборника текстовете на Иван Шимко (Виенски университет, Институт по славистика) и Якоб Вайц (Университет „Алберт Лудвиг“, Фрайбург, Славистичен семинар) са с „може би най-ярко изявено метаравнище на избор на изследователски обект“. Текстът на Шимко се занимава с методологията на историографската наука, четейки по нов начин две изследвания на един и същ учен – Мария Тодорова („Балкани – балканизъм“, 2009; „Живият архив на Васил Левски“, 2009). А погледът на Вайц търси основания за обговаряне на модели на национална памет въз основа на традицията, свързана с изграждането на паметници на Васил Левски в България и в чужбина. Логично и адекватно, заради основателността на събраната и анализирана емпирия, и в същото време изненадващо любопитно е предложението, което Якоб Вайц прави във финала на текста си – предложение, само по себе си аргумент в полза на нов атрактивен проект: „Усилията, свързани със създаването на нови паметници в последните години, показват колко интензивна и жива, колко устойчива е местната културна памет за Левски. Съвременните технически дадености благоприятстват създаването на едно цялостно, обобщаващо и интерпретативно проучване, посветено на всички паметници. Дигиталното издание би било добър (нескъп при това) възможен резултат от подобно проучване“.

Емоцията, скрита зад това практическо и вероятно съвсем постижимо като реализация предложение, е и част от общата емоционалност, прозираща зад всички текстове в сборника „Текстът „Левски“ – прочити в свой и чужд контекст“. Удивително е как научните търсения, извършени с адекватна и за авторитетни учени отговорност и целенасоченост, се сговарят и с емоционалните нагласи на младите хора – текстовете на Ива Янева, Анна Чанкова, Михаил Кръстев и Жасмин

Дагенхарт формулират есеистичната рамка на сборника. И се включват в общия изследователски свод, потвърждавайки по категоричен начин точната констатация на проф. Любка Липчева-Пранджева, че „младежката аудитория е безспорно най-ефективният инструмент едновременно за проучване на асиметриите в европейския културен контекст и за създаване на механизми за преодоляването им. (...) Това са млади хора, за които понятието за единно европейско културно пространство не е химера и отложен политически проект, а ежедневие, в което се развиват и в което търсят своето бъдещо професионално реализиране“.

Зад случването на проекта, обвързващ Международния студентски семинар и сборника „Текстът „Левски“ – прочити в свой и чужд контекст“, стоят усилия, които днес, без нито грам опасения, че ще бъдем излишно патетични, бихме нарекли изключителни. Те са усилията на научните ръководители, преподаватели в България или лектори по български език, литература и култура (проф. Пл. Митев, д-р Кръстева, д-р К. Захова, доц. Ел. Гетова, доц. Св. Черпокова), провокирали любопитството и напътствали младите българисти, но преди всичко това са усилията на самите студенти.

„Изключителен“ – тъкмо това е и думата, с която проф. д.и.н. Иван Стоянов – председател на фондация „Васил Левски“, категоризира научния форум, събрал представители на престижни европейски университетски центрове тъкмо в България и тъкмо по повод на Васил Левски. Красивото научно дръзване на младите изследователи „вече е готовност да разбираш, да съпреживяваш, да осъществяваш самото „ставане“ на европейското културно пространство“, както твърди проф. Липчева в предговора на изданието. И участието на младите българисти във форума, и сборникът като събитие, осъществило първите им научни изяви, са от огромно значение, защото, освен всичко останало, те им дават така необходимото за днешния ден самочувствие. Самочувствието в пъстротата на изобилието да умееш разпознаващо да се вгледаш в собствената си идентичност, да вярваш в смисъла на хуманитаристиката и славистиката, в полезността на диалога, който те предполагат, и най-вече – в убедеността, че гласът ти не само ще бъде чул, но и ще привлече съмишленици.

THE TEXT *LEVSKI* – INTERPRETATIONS IN INTRANEIOUS AND EXTRANEIOUS CONTEXTS. ON THE JOINT EXPERIENCE OF EUROPEAN CULTURAL SPACE

✉ **Dr. Gergina Krysteva**

University of Plovdiv “Paissii Hilendarski” Philological Faculty
24, Tzar Asen Str.
Plovdiv, Bulgaria

E-mail: g.krysteva@gmail.com